

AFRIKA TARIG‘IDA UCHROVCHI SO‘RUVCHI ZARARKUNANDALARNI O‘RGANISH

Mamashayeva Shoxsanam Rovshan qizi, tayanch doktorant,
Meyliyev Akmal Xushvaqto'vich, q.x.f.d., k.i.x.,
Janubiy dehqonchilik ilmiy-tadqiqot instituti.

Annotatsiya. Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyatida ekib o‘rganib kelinayotgan Afrika tarig‘ining kelib chiqishi, tarqalishi, ozuqaviy ahamiyati, chorva mollariga ahamiyati, tashqi muhit omillariga talabi, ozuqa birligi, tarkibidagi protein, afrika tarig‘ida uchraydigan so‘ruvchi zararkunandalarning tarqalishi, o‘simlikka ta‘siri, so‘ruvchi zararkunandalarning tarqalishi, entomofaglarning o‘simlik doniga ta‘siri, so‘ruvchi zararkunandalarga qarshi kimyoviy kurash ishini olib borish to‘g‘risida ma‘lumotlar berib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: Afrika tarig‘i, don, yashil massa, suv tanqisligi, sho‘rga chidamli, ozuqa birligi, protein, zararkunanda, populyatsiya, entomofag, parazit, yirtqich.

Аннотация. В данной статье рассмотрены происхождение, распространение, пищевая ценность проса африканского, возделываемого в Кашкадарьинской области, значение для животноводства, потребность во внешних факторах среды, пищевая единица, содержание белка, распространение сосущих вредителей в просе африканском, о. воздействие на растение, распространение сосущих вредителей, действие энтомофагов на зерно растений, проведение химических мероприятий по борьбе с сосущими вредителями.

Ключевые слова: просо африканское, зерно, зеленая масса, дефицит воды, солеустойчивость, пищевая единица, белок, вредитель, популяция, энтомофаг, паразит, хищник.

Annotation. In this article, the origin, distribution, nutritional value of African millet cultivated in Kashkadarya region, importance for livestock, demand for external environmental factors, nutritional unit, protein content, distribution of sucking pests in African millet, o Information was given on the effect on the plant, the spread of sucking pests, the effect of entomophages on plant grain, and the conduct of chemical control work against sucking pests.

Key words: African millet, grain, green mass, water deficit, salt tolerance, nutrient unit, protein, pest, population, entomophagus, parasite, predator.

Afrika tarig‘ining kelib chiqishi - Pennisetum africanum (L) K. Shum - Sharqiy Afrika. Qadim zamonlardan beri bu ekin Afrika va Janubi-Sharqiy Osiyoning qurg‘oqchil zonasida muhim oziq-ovqat ekinlari sifatida yetishtiriladi. 16-asrda Afrikadan tarig Ispaniya va Shimoliy Afrikaga olib kelingan va u yerda don uchun yetishtirilgan. Keyin u Hindiston, AQSH, Avstraliyaga yem-xashak ekinlari sifatida kiritildi. Afrika tarig‘ining donasi don tayyorlash uchun ishlatiladi, yashil massasi chorva mollari tomonidan oson iste‘mol qilinadi.

O‘zbekiston Respublikasida yozgi haroratning yuqori bo‘lishi, havo namligining pastligi, sug‘orish suvi tanqisligining kuchayishi fonida turli darajadagi sho‘rlangan tuproqlarning ko‘pligi, qurg‘oqchilikka chidamli va sho‘rga chidamli ekinlarni o‘rganish va ishlab chiqarishga joriy etishni taqozo etadi. Bizning sharoitimizda bunday ekin afrika tarig‘i bo‘lib, u oziq-ovqat ta‘minotini mustahkamlash uchun ham, oziq-ovqat mahsulotlarini tayyorlashda foydalanish uchun ham talabga ega bo‘lishi mumkin.

Afrika tarig‘i – bir yillik don va yem-xashak ekini. Tashqi ko‘rinishidan makkajo‘xori va sorgo (oqjo‘xori, qo‘qon jo‘xori) ga o‘xshaydi. Osiyo, Afrika, qisman Janubiy Yevropaning quruq iqlimli zonalarida yetishtiriladi. Doni oziq-ovqatga va hayvonlarga yem uchun ishlatiladi. Bargi va poyasidan ko‘k ozuqa va pichan tayyorlanadi. 100 kg donida 89 ozuqa birligi, 10 kg hazm bo‘ladigan protein, 100 kg pichanida 50 ozuqa birligi va 8,2 kg hazm bo‘ladigan protein bor. Issiqsevar, yorug‘sevar va qurg‘oqchilikka chidamli. Qumloq va qo‘ng‘ir tuproqlarda yaxshi rivojlanadi. 1 ga yerga 5-10 kg urug‘lik sarflanadi, urug‘lar 5-6 sm chuqurlikka ekiladi.

Afrika tarig‘i unib chiqishdan to‘liq pishgungacha 101 dan

145 kungacha vaqt talab etadi. O‘simliklarning balandligi 240 sm gacha, panikulaning uzunligi 42,7 sm gacha, don hosildorligi 22,8 ga gacha bo‘ldi.

Qashqadaryo viloyatida afrika tarig‘i so‘ruvchi zararkunandalarning tarqalishi, rivojlanishi va zararkunandalarning yashovchanligi aniqlandi. Zararkunandalarning o‘simlik hosiliga, don sifatiga ta‘siri o‘rganildi.

Afrika tarig‘i so‘ruvchi zararkunandalarning rivojlanishi, donlarining zararlanish darajasi, rivojlanishi iqlim sharoitiga bog‘liq hisoblanadi. Tadqiqotlarni bajarishda qo‘llaniladigan asosiy usullar yordamida namunalar yig‘ish, Afrika tarig‘ining so‘ruvchi zararkunandalarning hududlar bo‘yicha turli populyatsiyalari, populyatsiya zichligi, tarqalishi va entomofaglarning biologik xususiyatlari, entomofaglarni ko‘paytirish, qo‘llash va kimyoviy vositalarni sinovdan o‘tkazishga bog‘liq tadqiqotlarni olib borildi.

1-rasm. Tajriba dalasidan olingan fotolavha.

Tadqiqotlar bo'yicha Afrika tarig'i so'ruvchi zararkunandalarining oziqlanish jarayonlari kuzatildi, mavsumda ularning turli rivojlanish bosqichlaridan namunalar yig'ildi. Tadqiqot davomida yig'ilgan hasharot namunalari laboratoriya sharoitida rivojlantirildi va ularning biologik xususiyati, entomofag xo'jayin munosabatlari jarayonlarini aniqlashda laboratoriya tadqiqotlari amalga oshirildi.

Afrika tarig'i so'ruvchi zararkunandalarining iqtisodiy xavfli chegara miqdori mezonini hisoblash uchun o'simlik zararlanmagan

va zararlangan o'simliklarda yetishtirilgan hosilning zararlanish darajasi, shuningdek, o'simlik hosilidan yo'qotilgan o'rtacha hosil miqdori hisobga olindi.

Afrika tarig'i so'ruvchi zararkunandalarining parazit, yirtqich entomofag turlarining rivojlanish xususiyatlarini tadqiq etish uchun ularning qishlovchi bosqichlari, qishlovga ketish hududlarini aniqlashda, kech kuzda oktabr oyining oxirlarida eksperimental kuzatuvlar o'tkazildi. Entomofaglarning qishlovdan chiqish muddatlari va miqdorlari kuzatildi.

ADABIYOTLAR:

1. Belyuchenko I.S., Binayak P.R., Karimov I.A., Kibeka A.I., Massino I.V. Afrika tarigi O'zbekiston uchun istiqbolli yem-xashak ekinidir. Ekspress ma'lumotlar, Toshkent, 1982. 9 b.
2. Башатова А.Б. Биологические особенности африканского проса. Бюллетень ботанического сада им. И.С.Косенко. Краснодар, 1997. – с. 65-67.
3. Башатова А.Б. Особенности развития и продуктивность растений африканского проса в условиях центральной зоны Краснодарского края. Дисс. канд. с-х. наук. – Краснодар, 1994
4. Massino I.V., Boboev F., Massino A.I., Toderich K. Africa kunog'ining Yangi Navi, J. O'zbekiston qishloq xo'jaligi, 2013 yil, 5-son, 27-28-betlar.
5. Massino I., Massino A., Toderich K., Boboev F., Azizov Q. O'zbekistonning quruq iqlim sharoitida jo'xori va marvarid tariqining yem-xashak biomassasining milliy qiymati// Qurg'oqchil va yarim qurg'oqchil yerlarda barqarorlik va oziq-ovqat xavfsizligi uchun innovatsiyalar/Samarqand, 2014, 81- bet

UO'T: 632.768.12: 635.21:

KARTOSHKADA KOLORADO QO'NG'IZI VA UNGA QARSHI SAMARALI KURASH

Dilshod Obidjanov,
Otabek Sulaymonov,
Bekzod Matniyozov,

O'simliklar karantini va himoyasi ilmiy-tadqiqot instituti.

Annotatsiya. Maqolada Toshkent viloyati sharoitida ayrim maydonlarda kartoshkaning kolorado qo'ng'izi bilan 100% gacha zararlanayotgani, bunda kartoshka o'simligida o'rtacha 1 ta tupida 9,1-20,1 donagacha kolorado qo'ng'izi va lichinkalari borligi aniqlangan. Bunda kolorado qo'ng'izi lichinka va qo'ng'izlariga qarshi Yason 400 n.kuk. preparatini 0,03-0,05 kg/ga miqdorda qo'llash tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: Kolorado qo'ng'izi, qurtlar, zararkunanda, zararlanish, insektitsid, biologik samaradorlik.

Аннотация. В статье в условиях Ташкентской области установлено, что картофель повреждается колорадским жуком на некоторых участках до 100%, а в среднем на 1 кусте присутствует 9,1-20,1 штук колорадского жука и личинок. Yason 400 с.п против личинок и жуков колорадского жука. рекомендуется применять препарат в количестве 0,03-0,05 кг/га.

Ключевые слова: Колорадский жук, личинки, вредитель, вредность, инсектицид, биологическая эффективность.

Annotation. In the article, in the conditions of the Tashkent region, it was established that potatoes are damaged by the Colorado potato beetle in some areas up to 100%, and on average there are 9.1-20.1 pieces of Colorado potato beetle and larvae on 1 bush. Yason 400 sp against larvae and beetles of the Colorado potato beetle. It is recommended to use the drug in an amount of 0.03-0.05 kg/ha.

Key words. Colorado potato, larvae, pest, harmfulness, insecticide, biological effectiveness.

Aholining barqaror ko'payib borishi, mavjud yer maydonlaridan oqilona foydalanib, intensiv texnologiyalar asosida yuqori hosil yetishtirish, oziq-ovqat mahsulotlarini doimiy ravishda ko'paytirib borish bugungi kunning dolzarb muammolaridan hisoblanadi.

O'zbekistonda bu boradagi asosiy vazifalardan biri qishloq xo'jaligi ekinlari, jumladan, kartoshkani zararkunanda va kasalliklardan himoya qilish muhim vazifalardan hisoblanadi, chunki, kartoshka zararli organizmlar tomonidan kuchli zararlanadi, ularga qarshi o'z vaqtida kimyoviy kurash choralari

o'tkazilmasa, kartoshka hosildorligi keskin kamayib ketadi. Dunyo miqyosida har yili kartoshkaning 6-6,5% hosili zararkunandalardan nobud bo'ladi [1].

Respublika iqlim sharoitida kolorado qo'ng'izi kartoshka hosildorligiga jiddiy zarar keltirayotgan zararkunanda hisoblanib, u – *Leptinotarsa decemlineata* Say. Chrysomelidae oilasi, qo'ng'izlar – Coleoptera turkumiga mansub.

Pospelov (1978) va boshqalarning ma'lumotlariga qaraganda, kolorado qo'ng'izlari tuproqda 20-60 sm. ayrim yillarda 75 sm.